

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi digitaalisten palvelujen tarjoamisesta sekä sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 5 §, 6 § ja 7 §:n 1 momentin kumoamisesta

Suomen Akatemian yhteydessä toimivan Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoittama monitieteinen ALL-YOUTH –tutkimushanke (2018-2023) tutkii 16–25-vuotiaiden nuorten osallistumisen mahdollisuuksia ja esteitä kestäväen kasvun turvaamiseksi. Tutkimushankkeen toteuttavat yhteistyössä Helsingin yliopisto, Tampereen yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto ja Itä-Suomen yliopisto. Hankkeen johtaja on professori Reetta Toivanen Helsingin yliopistosta.

Professori Jukka Viljasen (Johtamiskorkeakoulu, Tampereen yliopisto) vetämä tutkimusryhmä analysoi, miten nykyinen oikeudellinen sääntely ja institutionaaliset olosuhteet vaikuttavat nuorten luottamukseen, turhautumiseen ja osallistumiseen yhteiskunnassa, sekä antaa suosituksia, miten osallistumisen esteitä voidaan vähentää nuorten luottamuksen ja kestäväen kasvun lisäämiseksi.

ALL-YOUTH:n kaksi tutkimusryhmää, professori Jukka Viljasen tutkimusryhmä ja professori Kaisa Väänänen digitaalisuutta koskeva tutkimusryhmä, järjesti 19. helmikuuta 2018 yhteisen esteettömyyttä ja digitaalisia palveluita koskeneen työpajan Tampereen yliopistolla. Työpajassa kokemusasiantuntijat testasivat sivuja ja keskustelivat niiden esteettömyydestä. Merkittävä osa osallistujia oli nuoria, alle 25-vuotiaita. Työpajan keskusteluja on hyödynnetty tätä lausuntoa laatiessa, jotta nuorten ääni kuuluisi myös lainvalmistelussa. Lausunnon ovat laatineet tutkija Heta Heiskanen ja professori Jukka Viljanen.

Yleisiä huomioita koskien esteettömyyttä ja saavutettavuutta

Esteettömyyteen ja saavutettavuuteen vaikuttaa niin tekninen saavutettavuus, sisällön visuaalinen hahmotettavuus ja selkeys, ohjeistus kuin kielellinen esteettömyys. Esteettömyyttä selvittäessä tulisi käyttää kokemusasiantuntijoita, jotka voivat kommentoida sivustoja jo varhaisessa vaiheessa. Kokemusasiantuntijoina tulisi olla esimerkiksi näkövammaisia, kuuroja, erilaisia oppijoita (esim. hahmotushäiriöt, lukihäiriö, puna- vihersokeus ja puna- sinisokeus) ja kielivähemmistöjen edustajia. Vain näin voidaan varmistaa sivustojen esteettömyys. Koska esteettömyyden takaaminen vaatii suunnittelua ja testausta, tulisi muutos- ja uudistustöille varmistaa riittävät resurssit.

Sivustojen asettelussa tulisi kiinnittää huomiota nykyistä enemmän esimerkiksi kirjautumisen selkeyteen, hakutoimintojen toimivuuteen, ohjeistavien osuoksien rinnakkaiseen tarkasteluun ja navigoitavuuden helppouteen. Nykyisellään esimerkiksi vero.fi –sivuilla kirjautumista on vaikea löytää. Lisäksi huomioitavaa on, että pankkitunnuksilla tapahtuva kirjautuminen ulossulkee useimmat nuoret alle 18-vuotiaat henkilöt kuin myös ulkomaalaistaustaisia henkilöitä palvelujen piiriin ulkopuolelle, eikä siten ole yhdenvertaisuutta turvaava ratkaisu. Täten sisäministeriön ehdottama muutos on kannatettava. Lisäksi esimerkiksi lausuntopalvelu.fi –sivuston käyttö edellyttää useiden ikkunoiden samanaikaisen aukiolon, joka tekee hahmottamisesta vaikeaa.

Kielellisen esteettömyyden osalta tulisi kiinnittää huomiota selkokielisyysvaatimukseen kehitysvammaisten, oppimis- ja hahmotushäiriöiden kuin niiden henkilöiden näkökulmasta, joilla

suomi tai ruotsi ei ole äidinkieli. Selkokielen vaatimus tulisi olla myös itse lakitekstissä selkeästi ilmaistuna. Selkokielisyydestä ja tiivistelmistä hyötyvät myös lapset ja nuoret. Selkokielisten tekstien ja tiivistelmien lisäksi tulisi kartoittaa esimerkiksi videoiden käyttöä. Lausuntopalvelu.fi ja tämä hallituksen esitys esimerkiksi eivät ole riittävän selkokielisiä. Esimerkiksi työpajaan osallistuneet nuoret kokivat tämän muodostavan esteen osallistumiselle.

Tällä hetkellä kaikki viranomaisten ylläpitämätään sivut, kuten lausuntopalvelu.fi, eivät toimi englanniksi. Hallituksen esityksessä tulisikin nykyistä paremmin huomioida myös lisääntyneen maahanmuuton tuomat tarpeet kielellisen esteettömyyden osalta.

Huomiota perus- ja ihmisoikeuksien suhteesta hallituksen esitykseen

Esteettömyyden ja saavutettavuuden parantaminen tukee perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, etenkin yhdenvertaisuuden, vammaisten oikeuksien ja kielellisten oikeuksien näkökulmasta. Suomen Kuntaliitto ry:n ehdotuksen mukaisesti lain poikkeuksia tulisi kuitenkin edelleen selkeyttää ja perustella nykyistä paremmin. Ehdotus on aiheellisesti perusteltu. Lisäksi kansalaisten oikeusturvaa vahvistaisi se, että lain piiriin kuuluvat sivustot veloitettaisiin ilmoittamaan asiasta selkeästi sivuillaan.

Hallituksen esityksen 2.2.1. kohdassa on huomioitu hyvin muutosten yhteys YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimukseen. Yhteyttä muihin kansainvälisiin sopimuksiin, jotka turvaavat yhdenvertaisuuden, ei ole kuitenkaan riittävästi tunnistettu. Yhdenvertaisuuden vaatimus ja/tai syrjintäkielto on turvattu esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (14 artikla), YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (26 artikla) ja YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksessa (2 artikla). Osiota tulisi näiltä osin vielä vahvistaa.

Lisäksi tulisi turvata perustuslain 17 § 3 momentin mukaisesti esimerkiksi saamelaisten ja romanien kielioikeuksien toteutuminen ja huomioida myös viittomakielisten tarpeet. Esimerkiksi YK:n lasten oikeuksien komitea on kiinnittänyt huomiota saamelaisten ja romanien kieli- ja kulttuurioikeuksien turvaamiseen (CRC/C/FIN/CO/4, kohta 62). Tämän vuoksi hallituksen esityksen 2.1.1. kohtaan tulisi lisätä maininta perustuslain 17 §:sta.

Vaikutusten arviointia tulee vahvistaa

Hallituksen esityksessä on selvitetty lapsiin kohdistuvia vaikutuksia vain niukasti, eikä ole huomioitu nuoriin kohdistuvia vaikutuksia. Esimerkiksi saamelaislasten ja nuorten kohdalla mahdollinen lisääntyvä digitaalisten palveluiden omankielisyys vahvistaisi heidän kielensä ja kulttuurinsa säilymistä.

Huomioitava on myös, että esteettömätään digitaaliset palvelut eivät takaa kaikissa tapauksissa sitä, että lasten tai nuorten tuen tarve palvelujen käyttämisessä vähenisi huomattavasti tai että lapset ja nuoret voisivat asioida täysivaltaisesti palvelujen piirissä ilman huoltajaa. Digitaalista esteettömyyttä vahvistettaessa ei tulisikaan heikentää palvelujen saamista myös muutoin, sillä lapset ja nuoret tarvitsevat etenkin niin itse ilmaistessaan edelleen vuorovaikutukseen pohjautuvia palveluita muita ikäryhmiä enemmän.

Kielellisten vaikutusten osalta vaikutustenarviointi on myös huomattavan niukka, vaikka saavutettavuuteen ja esteettömyyteen kuuluu myös keskeisesti kielioikeuksien toteutuminen. Vaikutusten arviointia tulisikin vahvistaa huomioon ottaen myös muut kieliryhmät kuin suomi ja ruotsi. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää saamen kieleen, viittomakieleen ja englannin kieleen.

Vaikutusten arvioinnin yhteydessä tulisi edelleen kiinnittää huomiota myös mahdollisuuteen, että esteettömyys- ja saavutettavuusvaatimukset voivat joissain tilanteissa johtaa myös digitaalisten palvelujen heikompaan saatavuuteen, jollei huolehdita, että eri tahoilla on riittävät resurssit taata lain mukaiset sivustot.

Hallituksen esityksen virheet tulee korjata

Hallituksen esityksessä on vielä sellaisia virheitä, jotka tulisi korjata ennen kuin esitys annetaan eteenpäin. Esimerkiksi kansainvälisessä vertailussa on listattu maita, joiden käytäntöä ei ole avattu lainkaan. Kuulemisen kannalta on ongelmallista, ettei valittua mallia ole mahdollista arvioida muiden mahdollisten mallien valossa kokonaisvaltaisesti.

Hallituksen esityksen soveltamisalaa koskeva pykälä ja sen perustelut sisältävät myös erikoisen virheen, sillä perusteluissa viitataan 3 § 1 momentin 7:ään kohtaan, kun lopullisessa pykäläversiossa on vain kuusi kohtaa. Perusteluissa mainittua kohtaa 3 ei ole lainkaan pykälässä. ”Lain 3 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan lakia sovellettaisiin myös julkista hallintotehtävää hoitaviin organisaatioihin siltä osin kuin digitaalinen palvelu liittyy julkisen hallintotehtävän hoitamiseen. Julkinen hallintotehtävä voidaan antaa perustuslain 124 §:n mukaisten edellytysten täytyessä yksityisoikeudellisen oikeushenkilön hoidettavaksi.” Tämän vuoksi koko pykälän 1 momentin perustelut ja säädösteksti poikkeavat toisistaan.

28.2.2018 Tampereella

Jukka Viljanen
Julkisoikeuden professori
Tampereen yliopisto

Heta Heiskanen
Tutkija
Tampereen yliopisto